

engedő értelemben, a következőképp: »Lehet, hogy soha vagy mindig más.« (129) Az állítás második része olyan értelmezői alapállást jelez, amely figyelmen kívül hagyja épp a bevezetőben kiemelt fogalmat, azaz az írás materialitását, amennyiben fakultatívként értelmezi a vessző mint írásjel megkülönböztető szerepét, de ez az eljárás azért sem tűnik megengedettnek, mert a Mészáros Ottó-kötet címe is az anyagszerűsége irányítja a figyelmet. A vers további sorait („Érzem, pofacsontomon csattan / Az a védhetetlen ütés, / Amely sarkából fordít ki mindent.” – 128) L. Varga úgy értelmezi „[...] az éntől független külső erő »védhetetlen ütésként« csattan a beszélő »pofacsontján«, »amely sarkából fordít ki mindent«, úgy maga az én, tehát a rögzített identitás válik olyan instanciává, melyen keresztül minden más – köztük a világ – mérhető.” (129) Véleményem szerint ez a szöveghely is értelmezhető a (testi) jelenlét problematikája felől: a „kifordul” szó (illetve hasonló módon a kibicsaklik, kitörlik, kicsavar stb.) a testrészek megváltozott működésére, hibájára vonatkozó metaforikus kifejezés, ebben az értelemben a „minden” a saját test univerzumát jelöli, a szöveghely pedig kizárólag a test által létesülő identitás módosulásáról informál.

L. Varga Péter kötete azért figyelemreméltó, mert szerzője sajátos, újszerű megfigyelői pozíciót választ, talált egy „kitöltendő helyet” az irodalomértésben, amelynek relevanciájáról képes meggyőzni az olvasót. Az említett elemzésbeli hiátusok miatt viszont mégis kérdés lehet az, hogy a kötet milyen eredménnyel menne át egy esetleges törésten.

▷ Lengyel
Imre
Zsolt

Távoli hatal- masságok

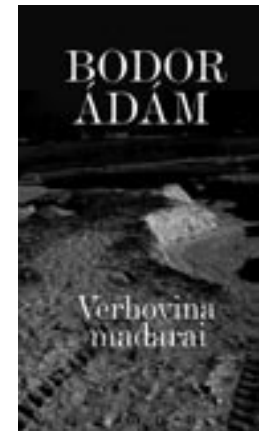
(Bodor
Ádám:
*Verhovina
madarai.*
Magvető,
2011)

Kezdjük egy anekdotával: Bodor Ádám egy közelmúltbeli könyvbemutatón elmondta, hogy míg az 1992-es *Sinistra-körzet* megjelenése óta tízszer is végigolvasta már, és egyáltalán: az az egyik kedvenc könyve, addig következő művét, az 1999-es *Az érsek látogatását* éppenséggel egyszer sem. Ez mindössze azért érdekes, mert aligha a szerző az egyetlen, aki így van ezzel: a kimeríthetetlenül gazdagnak tűnő *Sinistrához* képest a későbbi

mű sokak – például e sorok írója – számára annak megisméltésére tett, jobbára sikertelen kísérletnek tűnik csak, ami annak összetettsége, intenzitása és ellentmondásossága nélkül igyekszik reprodukálni a villámgyorsan és csaknem ellenvélemény nélkül remekműként kanonizálódó előképét – és ami így túl könnyen kiismerhető lévén valóban kevésbé ösztönöz az újraolvasásra. De értékítélettől mentesen is világosan látszik, hogy a későbbi mű önállósága igencsak korlátozott: a strukturális azonosságokat és felszíni különbségeket tétélező „a *Sinistrában úgy, az Érsekben viszont így*” retorikai sémája újra és újra visszatért a fogadattá-sában.

Ha pedig valaki fenntartásokkal viseltetik *Az érsek látogatása* iránt, annak most, hogy tizenkét év múltán, felfokozott várakozások közepette végre új Bodor-mű jelent meg, alighanem nehéz lesz – a szerzőhöz való egyébkénti viszonya függvényében – a pánik vagy a kiábrándultság érzése nélkül belevágnia abba. A *Verhovina madarai* első pillantásra ugyanis pontosan úgy fest, mintha egy számítógépbe betáplálták volna a szerző előző két nagyzpróza művét, hogy azután az létrehozson azok alapján egy harmadikat. Ismét egy világvégi táj, aminek világvégiségét ezúttal az mutatja, hogy előbb a menetrend, majd a vonatkozlekedés is megszűnik. Ismét mindenféle nyelvek nyomait magukon viselő furcsa nevek. Ismét egy töredékesen, esetlegesnek tűnő időrendben előadott történet. Ismét emberi és állati lét határán lévő (a „*medve Delfina*” jelzőjéről nem dönthető el biztosan, hogy metafora-e) vagy kétséges identitású (Nikonuk alprefektusnő megkülönböztethetetlen a lányától) alakok. Ismét mostohafűk és nevelőapák a középpontban. Ismét a szerző (ezúttal kereszt-) nevét viselő elbeszélő, akiről viszont a szöveg bizonyos pontjain ezúttal is harmadik személyben olvashatunk. És így tovább, és így tovább. Még a hely neve (Jablonska Poljana) is félreérthetetlenül idézi fel a Bogdanski Dolinát, a szöveg első szavai pedig ugyanazok („*Két héttel azelőtt, hogy*”), mint a *Sinistráé*. És ha még mindez nem elég: ezen a helyen *egyszerre* van folyton hideg (mint a *Sinistrában*) és bűdös (mint *Az érsek látogatásában*).

Ami előtt vérmérséklettől függően magas színvonalú rutinmunkáról, vagy éppen az eddig csupán könnyen parodizálható szerző önparódiába fordulásától kezdenék beszélni, érdemes egyetlen kérdést feltenni csupán: vajon diktatúra működik-e a *Verhovina madarai* világában? *Az elnyomás mindkét korábbi mű középponti jelentőségű tényének* látszott ugyanis – és mihelyst rájövünk, hogy a kérdésre ezúttal jóval nehezebb válaszolni, nyilvánvalóvá válik, hogy az ismerős elemek visszatérése által okozott optikai csalódás csupán, ha az új könyvet ugyanazon téma variációjának látjuk. A *Sinistra körzet* viszonylag egyértelmű képletét a hatalmat képviselő hegyivadászokról és az önkényuralmat egy személyben megtestesítő Coca Mavrodinról *Az érsek látogatása* a hegyivadászok és a pópák azonosságának sugallásával árnyalta csak némileg, a lényeg pedig ugyanaz maradt: a „totalis mozgósítás, a kölcsönös megfigyelési és besúgási szisztéma” (Angyalosi Gergely). A *Verhovina madarai* viszont már radikálisan eltérő hatalomfelfogást mozgósít. Ennek leg-

rendésznőként emleget a szöveg, nagyobb hatalommal látszik rendelkezni, mint a – legalábbis utóbbi rendfokozata alapján – felettesének tűnő Isadora főrendésznő; Hamilcar Nikonuk csendbiztos (vagy máshol tiszteletbeli körzeti megbízott) pedig a helybeli karhatalom képviselőjének tűnik, ám hatalma eltörpül az Anatol Korkodusé mellett, aki a vízfelügyeleti brigád vezetője. A valódi paradoxonok azonban, amelyek miatt az előbbi kérdésre lehetetlen válaszolni, mélyebb szinteken találhatók: egyetlen hatalmi struktúra tagjairól van szó vagy rivális szervezetekről; jó szándékú vagy gonosz hatalmat képviselnek?; hol húzódnak a határok végrehajtók és civilek között? – mindegyik esetben ellentmondásos válaszokat kínál csak a szöveg.

A hetedik fejezetben a következő történettel ismerkedhetünk meg: Anatol Korkodus egy Nikolina-telepre utazik, ahol egy állítólagos járványra hivatkozva Madám Karabiberi apácai feltartóztatják, eközben pedig Damasskin Nikolsky közegészségügyi prokurátor a Korkodus házában tárolt összes feljegyzést elégeti – e fejezet alapján Karabiberi és Nikolsky ugyanazon összeesküvés résztvevőinek tűnnek. A kilencedik fejezet elolvasása után azonban ellentmondásosabbá válik a kép. Ebben Pochoriles fogadós megkér egy Radoj nevű gyereket, hogy ő menjen el Ambrozi pápa helyett a Nikolinára, ahonnan Svantz állatorvos Radojon keresztül azt üzeni Ambrozinak, hogy tartsa távol magát a teleptől, mert Madám Karabiberi leleplezte, „miket művel a gyóntatófülkében”. Amikor Radoj hazaér, Ambrozi egy asztalnál ül és hallgat Damasskin Nikolskyval püspöki prokurátorral – aki vagy azonos vagy nem az előző Nikolskyval –, Pochoriles pedig megpróbálja kifaggatni, mit üzent az állatorvos a pápának. Az már talán ennyiből is látszik, hogy a történet-töredékek egymásutánjában egyre lehetetlenebbé válik megmondani, ki kivel áll egy oldalon. A *Verhovina madarai* középpontjában Anatol Korkodus brigadérosnak, az Adam nevű elbeszélő nevelőapjának letartóztatása és halála áll: ennek az eseménynek a szemszögéből úgy tűnhet, egy rejtélyes, ám monolitikus hatalom okozta vesztét – minden vele kapcsolatos történés egyetlen összeesküvés részének tűnik („rádőbbsent, hogy ez a mostani pontosan beleillik azoknak az eseményeknek a sorába, amelyekkel valaki arra próbálja rávenni, hogy hagyja a fenébe az egész vízügyet, a brigá-

dot, hagyja itt Jablonska Poljanát és egész Verhovinát örökre”). Hiába látszik azonban úgy, hogy – csak az eddigieket említve – Nikolsky, Karabiberi és Pochoriles mind öllene van, ezek egymáshoz képesti helyzete más helyek alapján ellentmondásosnak, a szöveg töredezettsége és megbízhatatlan elbeszélői nézőpontja miatt tisztázhatatlannak bizonyul.

Anatol Korkodus pedig távolról sem ártatlan áldozat csupán. Ő maga is része valamiféle – az előzőekkel megítélhetetlen viszonyban lévő – hierarchiának: a vízvédelmi körzetet „távoli hatalmasságok megbízásából” irányítja, amikor pedig ismeretlenek elúzik Verhovináról a madarakat, jelentést küld a tájvédelmi kapitányságra, a csendbiztosra, a lemergi püspöknek – választ azonban egyik helyről sem kap. Letartóztatása pedig azzal is összefüggésben látszik lenni, hogy új kapitányt és új segédpüspököt neveznek ki, ami után az a Kodrin kapitány sem áll többé szóba vele, akivel korábban bizalmas viszonyt ápolt. De ha Korkodus szemszögéből nézve ez a bizonytalan kiterjedésű hatalom végletesen rosszindulatúnak tűnik is, a szöveg egy ellentétes értelmű rekonstrukciót is lehetővé tesz. Néhol ugyanis ez a hatalom *túl* jónak tűnik: Korkodus például megőrül neki, hogy kivégezhetik a gyilkossággal vádolt Augustinét, „még mielőtt idejön valaki, és megmondja, hogyan kell élni, hoz valami rendeletet, és szélnek ereszti őket”. A könyv vége felé kiderül, hogy Jablonska Poljana lakóinak életét a termálfürdő cserébe oda szállított élelem biztosítja: „Valaki gondoskodik rólunk azzal, hogy tőlünk ezt a sok hasznavehetetlen dolgot megveszi. De egy napon, ha már nem kellünk neki, abba fogja hagyni. Soha nem fogjuk megtudni, ki volt, és mit akart”, és az utolsó fejezetben felbukkanó rejtélyes alak is egy (újabb?) jó szándékú hatalom nevében helyez építkezéseket kilátásba: „Akik ideküldték, a helység jövőjére gondolnak” – Adam számára azonban – és így szükségszerűen az ő szemén keresztül látó olvasó számára is némileg – mind gyanússá válnak, Korkodus gyilkosainak cinkosait, a helység rendjét megzavaró erőket vél felfedezni bennük.

Nem tudhatjuk tehát, hogy egy vagy több hatalom munkál-e a regény világában, sem azt, hogy milyen viszonyok működnek ezeken belül vagy ezek között, sem hogy milyen szándékokkal bír(nak) – és végül azt sem, hogy ki és miféle része annak. A *Verhovina madarai*ban visszatér a *Sinistra körzet* azon elbeszélői technikája, amely a történetek egymással összeegyeztethetetlen alternatíváit engedte megjeleníteni: az első fejezetben, két héttel halála előtt Anatol Korkodus Duhovnik gátör megölésére bujt fel egy javító gyereket; a második fejezetben viszont Korkodus egy másik javító gyerekekkel robbanószert küld Duhovnik gátörnek, akiről kiderül, hogy már fél éve halott – a két történet nyilvánvalóan és több ponton ellentmond egymásnak. Később azonban egyre több jel mutat arra, hogy a következetlenségeket ezúttal más fikciós szinten célszerű értelmezni, vagyis hogy a visszatérés látszólagos csupán. A nyolcadik fejezetben Balwinder részt vesz Korkodus letartóztatásában, az elbeszélő pedig szintén a helyszínen tartózkodik, majd másnap – mindössze néhány bekezdéssel később – egymástól tudakolják Korkodus eltűné-

sének körülményeit, amiről csak szóbeszédből látszanak tudni. Ugyanebben a fejezetben az alprefektusnő lánya egy értelmetlennek tetsző monológot ad elő, ám „látszott rajta, nemrég még tükör előtt gyakorolta, mit és milyen tartással fog mondani”. Pochorilesről pedig halála előtt kiderülni látszik, hogy ő árulta el Korkodust:

Jó lett volna idejében megtudni, ki volt az.

Én mindig is azt hittem, te voltál az, Pochoriles. Mondd meg, ha tévedek.

Szóval te azt gondold. Mért nem szóltál nekem erről soha?

Gondoltam, miért szólnék, biztos te is tudod.

Most, hogy ez az ember idejött, az egész újra eszembe jutott. Mert az ember tesz ezt, tesz azt, és ahogy telik-múlik az idő, kimegy a fejből. [...]

Akkor is, mondom, legalább volt néhány évéd, amikor egyáltalán nem gondoltál az egészre. Biztos megérte.

Nem érte meg. Látod, egyszer, a végén úgyis minden újra eszedbe jut. Akkor aztán azt kívánod, hogy bár már a reggelt se érnéd meg.

Ezen beszélgetés nyomán már helytállóbbnak látszik ezúttal nem szöveg-, hanem pszichológiai effektust látni az inkonzisztenciákban, amely emlékezet és felejtés, autentikus cselekvés és szerepjátszás radikális relativizálásával teszi kérdésessé az alakok önzonosságát. „Mert az igazi okot titkolja, az biztos. Vagy ő maga sem tudja” – vélik egy idegenről, szentenciózusan összefoglalva e világ működésének lényegét, melynek nyomán bárki a kiismerhetetlen hatalmak ágensévé válhat átmenetileg, majd visszatérhet a hatalomtól független civil szerepkörébe, úgy, hogy egyik sem tekinthető az *ő voltaképpen* pozíciójának.

Ebből pedig már az is látható, hogy a *Verhovina madarai* az előző Bodor-művek világelvvé emelt *action gratuite*-je helyett bonyolultabb morális képletekkel dolgozik, és szereplői sem állatiasan (sőt növényiesen) reflektálatlan lények. A bűnösség bizonyítása alárendelődik az okozatiságnak (a gyilkosság helyszínén érzett fémes szag vezet el Augustin lakatoshoz) és a nők sem pusztá adásvétel tárgyai (Danczura félreérthetetlen jelzésként bocskort vásárol Steliannak). És ismét releváns fogalmakká válnak bűn és büntudat is, még ha az átláthatatlan kontextus, illetve az ágencia és az önzonosság fenti problémái (vagyis hogy valaki minek a nevében és egyáltalán kiként cselekszik) mélyrehatóan problematikussá teszik is használatukat. Az eddigieken túl a tizedik fejezet mutathatja meg talán legnyilvánvalóbban ennek a rendszernek a működését. A haldokló Balwinder megkéri az elbeszélőt, elégítse ki szexuálisan, mert neki már nincs hozzá ereje, aki azonban méltatlankodva elutasítja azt. Közben egy Kotzofan pápa nevű idegen érkezik a helységbe, akit Pochoriles – akiről persze máshol kiderülni látszik, hogy áruló – azzal vádol meg, hogy kém, amire a legfőbb bizonyíték ruháinak bogárszaga (a *bogárszag* a *Sinistra körzetben* mindig Mavrodin ezredeshez kapcsolódott). Az elbeszélő Balwinderhez küldi Kotzofant, aki hamarosan azzal tér vissza, hogy Balwinder meghalt, majd amikor rájönnek, hogy Kotzofan „hozzányúlt”, mint „piszok buzi”-t elkergetik a helységből, és rossz tanácsot adva neki az

elutazás módjával kapcsolatban, valószínűleg a halálát okozzák. Az elbeszélés módjából adódóan megítélhetetlen marad, hogy Kotzofan tényleg kém-e, mint ahogy az is, csapdáról vagy egyszerű felháborodásról van szó – Balwinder kívánságáról csak az elbeszélő tud, ám ő hallgat róla –, és ha csapda, mégis ki előtt kell látszatindokot kreálni Kotzofan elkergetéséhez és így tovább, hogy az egész történet magját képező nyilvánvalóan szemfogatató nemi erkölcsről ne is beszéljünk.

Mindennek a legnyilvánvalóbb tanulsága, hogy minél tovább vizsgáljuk a *Verhovina madarait*, annál nehezebbé válik a *Sinistra körzet* újabb ismétlésének tekinteni azt – vagyis *Az érsek látogatásával* ellentétben most mintha felszíni hasonlóságokról és strukturális eltérésekről lenne szó. Sőt, ha meg akarjuk határozni a viszonyt közöttük, végső soron arra juthatunk, hogy mintha sokkal inkább a korábbi mű palinódiája lenne. A hatalom- és szubjektumfelfogás eddig említett különbségein túl ez akkor válhat végképp nyilvánvalóvá, ha megpróbálunk nyomára akadni a körzet fogalmának az új műben – és rájövünk, hogy annak csak hült helyét találhatjuk. A *Verhovina* világa ugyanis nem zárt, hanem nagyon is nyílt terep, ahol a szereplők számára nyugtalanító kontrollálhatatlanságban flangálnak mindenféle idegenek („Tudhatnád, hogy nagyon is nem mindegy, hogy járkál-e erre idegen, és ismerjük-e vagy nem a szándékait”), és amelynek sorsáról nem helybeli, ha ki- nem is, de legalább megismerhető személyek döntenek, hanem egy átláthatatlan hatalmi struktúra – ami *Az érsek látogatásában* a távollévő érsek képében még csak gyenge szimbólum volt, itt világszervező elvvé válik. A valódi, külsőleg meghatározott határokat (hiszen itt – néhány egyedi esetet leszámítva – mindenki szabadon utazgathat és a Norvégiába való elutazás sem tűnik disszidálásnak) ilyen módon a helybeliek bezárkózási és értelmezési kísérleteikkel próbálják kétségbeesetten helyettesíteni, megpróbálva ellenőrzésük alá vonni a nyomasztóan határtalan világot. Reálisan (mint Kotzofan pápa elkergetése esetén) épp úgy, mint szimbolikusan (mint azokban az esetekben, amikor az elbeszélő már ismert hatalmi pozíciókhoz próbálja kötni az újabb felbukkanó személyeket, kétséges meggyőző erővel) vagy morálisan („Nem tudsz viselkedni, ez a te bajod. Nem vagy te ide való. Még ma megbeszélem a dolgot Anatol Korkodussal. Neked is jobb, ha mielőbb elmész innen. / Kérlek, csak azt az egyet ne. Még ma összeszedem magam. Ígérem, mátol megpróbálok olyan lenni, mint ti.”)

Ez a bezárkózás pedig – melynek mitikus bázisa Eronim Mox meséskönyve, amely alapján elvileg minden jövőbeli esemény visszavonatkozatható egy múltbelire – egyfelől hanyatlástudathoz („Úgy látom, kezd erre fele is betyár világ lenni.”), másfelől pedig a helység valós hanyatlásához vezet. A *Verhovina madarai* ugyanis bizonyos szempontból két részre oszlik: az első kilenc fejezetet, melyek a korábbi regényekhez hasonló térszerű hatást létrehozó, felbomlasztott időkezeléssel mutatják be az Anatol Korkodus halála előtti időket, egy ötféjezetnyi kóda követi – ebben a bár töredékesen, de lineárisan előrehaladó részben

pedig mintegy visszaáramlik a Bodor-prózába a történelmi idő, és végignézhetjük Jablonska Poljana elnéptelenedését és lakóinak megöregedését. A *Verhovina madarai*ban ez a hanyatlásnarratíva lép szervezőelvként a korábbi regények mesei történetmagjának helyére. Pontosabban: hanyatlásnarratívák, hiszen a regényben több, egymást relativizáló ilyen séma működik; megtudjuk például, hogy már a Czervenskyek, a terület egykori birtokosai is azért mentek el, jóval Anatol Korkodus érkezése előtt, mert „itt, a Medwaya és a Paltin lejtői alatt valami véget ért. Hogy itt hamarosan és végérvényesen minden megváltozik.”

Ezek a hanyatlástörténetek, az öregedés érzékletes leírásaival együtt – a kötet második fele az öregkori szexualitás témájára írott groteszk variációsorozatként is olvasható – elégikus hangulatúvá teszik a *Verhovina madarait*. „A vágy kezdett bizsergni a gerincemben: harmattól lucskosan kimásztam a fékezőfülkéből, és gyalogosan vágtam neki az útnak; letarolt hegyhátakon át, vaddisznócsordák csapását követve értem el napok múlva Pop Sabin erdejét, hogy újra megpillantsam Bogdanski Dolinát, ahol felnöttem.” – ezt az *Az érsek látogatásában* olvashatjuk, de mintha ez az ott még csak ebben az egyetlen, bár sokat idézett bekezdésben megjelenő viszony lenne az új regényben kibontva. Hogy a *Verhovina* világában valamiféle demokrácia vagy puha diktatúra működik, arra nem egyszerű válaszolni, ám ha nagyon máshogyan is, mint a *Sinistrában*, az embert megnyomorító, valamiféle ideális-autentikus létezését ellehetetlenítő berendezkedés ez is. A regény alaphangja mégis az élethez, és szükségszerűen az alternatíva nélküli, megvalósulható, konkrét élethez való ragaszkodás: ha a madarak visszatérése a szöveg utolsó bekezdésében a remény szentimentális szimbólumának tűnhet is, az mégis a természet legyőzhetetlenségére vonatkozik csak, amit egy néhány oldallal korábban olvasható részlet helyez perspektívába:

Eronim Mox, miután megismertette a madártej, kiváltképp a tejetén úszkáló habfelhőcskék készítésének a módjával, történetében, ki tudja miért, azokról az időkről is említést tesz, amikor már nem lesz ember a földön. Hogy ezek a felhők akkor is ugyanúgy fognak rohanni az égen, mintha valaki lennől csodálná őket. Hogy akkor meg minek, arról egy szó nem esik.

A *Verhovina madarainak* ez a talán legdirektemben értelmezhető pontja igencsak megfontolandó javaslat manapság, mikor a diktatúra éveivel együtt a diktatúrában leélt életeket is megkülönböztetés nélkül bélyegzik érvénytelennek.

És egyáltalán: anélkül, hogy lefordítható lenne – sőt talán ez a Bodor-regények közül az allegorikus olvasást leginkább ellehetetlenítő – ma létfontosságúnak látszó pontokon látszik képesnek önértésünket gazdagítani. A hatalom természetének újraértése, a monolitikus mi/ők-séma feladása, a határok, a szabadság, a morál kérdésének problematizálása mind olyasmí, amivel, úgy tűnik, meg kell birkóznunk, ha szembe akarunk nézni múltunkkal és jelenünkkel. A *Verhovina madaraitól*, ami a *Sinistra körzet* méltó párja, és 2011 talán legizgalmasabb és legfontosabb prózai alkotása, komoly segítséget kaphatunk mindéhez.

A gyöngyhalász

Sántha József

(Barna Dávid: Egy magyar regény. Libri, 2011)

Jóvalóságában az ember esetleg rengeteg érzékenységet sérthet, míg ez a nyílt és tiszta lelkiület ugyanakkor kész arra, hogy gátlástalanul behatoljon a mérsékelt ostoba és önző környezete által tilosnak gondolt övezetbe. Már önmagában ennek a mondatnak az irodalom nyelvére való lefordítása is egy népmese hőseihez közelíti a szereplőket. Mert bármilyen vetületében nézzük is, az úriember és a kétes körülmények között a Ferenc József hídon fölszedett lány hibátlan jellemek, semmi törés nem áll be az olvasó értékítéletében a regény olvasása során. Szinte kivételesnek kell mondanunk ezt az emberábrázolást, szokatlanul bőkezűnek, ha úgy olvassuk, mint egy mai regényt, ha a dolgok helyi értékeit szeretnénk visszavetíteni a most valóságába. Még akkor is úgy van ez, ha az öregedő férfi Móricz Zsigmond nevezet alatt lett megkerülhetetlen figurája a múlt század magyar irodalmának, a lányka pedig Csibe néven lett kései írásainak és az *Árvácska* című regényének dickensi, dosztojevszkiji mélységeket felmutató hőse. Mindezt megtetézi az az írói visszafogottság, költőien megkonstruált naturalizmus, amellyel a két szereplő egyáltalán nem mondja el a saját történetét, mindezt feltételeken ismertnek tekintvén, csak kettőjük viszonyának szétválaszthatatlan egybeolvadására fókuszál. A regény legesetlegesebb és legspontánabb rétege, ahogy ez a két ember egymás mellé sodródik, hogy egyáltalán megismerik egymást, rátalálnak egymásra, és a regényben páratlan szükségviszálygalig említődik, miért is fontos kettejük számára ez a kapcsolat. Ha az emberekben a dantei pokol körei rejtőznek, akkor ennek kibontása, bemutatása az író legfontosabb feladata. Itt azonban az irodalmi műveltségre hagyatkozik Barna Dávid, és anélkül, hogy tudnánk ezeket a bugyrokot, ismernénk a két ember korábbi életét, amelyre csak visszafogottan történik utalás, hiszünk a semmitmondó szavaknak, a mesterien fölényes, mégis mikroszkopikusan kimunkált félmondatoknak, esetlegességeknek, hogy pontosan azokat az előítéleteket szimulálják, amelyeket a művelt olvasó is tud Móricz Zsigmond rosszul sikerült házasságairól, az író által Csibének nevezett árva lány élettörténetéről.

Azt hiszem, a magyar irodalomtörténet egyik legrosszabb és íróilag legtermékenyebb házasságát kötötte a fiatal Móricz, amikor jellemében egy sokkal erősebb, őt uralni tudó hölgyet vett el. Csak mostanság megjelent naplóiból egyértelműsíthető,